

KRISTINA GORIŠEK NOVAKOVIĆ

MED NEBOM IN ZEMLJO

Prva slovenska in jugoslovanska letalka

Človek si je od nekdaj želel leteti, toda sanje so ostale nedosegljive vse do leta 1783, ko sta z balonom poletelabrataMontgolfier. 120 let pozneje, leta 1903, se je zgodil prvi polet z letalom bratov Wright. Petlet zanjimaje zletalom prvič samostojnopoletela ženska, Thérèse Peltier. Leta 1909 pa sta se pri nas prvič dvignilav zrak brata Rusjan, prvaslovenska letalca. 20. stoletje je torej prineslo uresničitev sanj, ki so tisočletja burile duhove.

Todapilotiranjeje bilo in je šerezervirano večinomazamoške. Redke ženske, ki sedejo zakrmilo letala, veljajo zaposebne in pogumne. Ena od njih je bila Kristina Gorišek Novaković. Med redkimi letalskimi pionirkami na svetu zaseda posebno mesto kot prva Slovenka, Jugoslovanka in tudi prva ženska na Balkanu, ki je samostojnopoletelain prejeladiplomo pilotke športnegapilotiranja.

Kristina se je rodila v veliki in razmeroma premožni družini v Stični. Starši so vsem desetim otrokom omogočili šolanje. Osem sester je po izobrazbi izstopalo iz takratnega povprečja. Kristina se je izšolala za trgovko. Odločitev, ki ne preseneča, če vemo, da je imela družina v lasti tudi trgovino. Vendar Kristine poklic trgovke ni veselil. Tudi njena vas ji je postalapretesna. Želela je videti svet, se osamosvojiti, si poiskati zanimivejšo službo. Našlajo je v belem mestu – Beogradu. Zaposlila se je na pošti kot telefonistka na oddelku za mednarodni telefonski promet, saj je govorilatekočenemško in francosko.

Življenje v Beogradu je bilo to, kar je iskala. Poslužbi je obiskovalaplese, opero in hodila v večerno šolo, ki si jo je plačevalasama. Z velikim zanimanjem je prebirala vse, kar je bilo napisanegao letalstvu in poletih pogumnih žensk po svetu. Leta

*Saj veste,
da nisem strahopetna.*

1930 je v časopisu naletela na oglas Društva rezervnih pilotov, s katerim so iskali ženske in moške za civilno letalsko šolo. Kristina se je prijavila in uspešno, skupaj še z dvema prijateljicama, opravilavse teste z odliko. Finančne podpore za šolanje v Aero klubu od domani mogla pričakovati. »Saj se bo še ubila,« somenili starši. Šolo si je zato plačevala sama, čeprav s skromno plačo poštnice. Vsak dan po službi je hodila na letališče v Zemun in tam vadila. Z vztrajnostjo, očitnim talentom za letenje in ob spodbudi mentorja Bogomila Jakliča je dosegla zavidljivo teoretično in praktično znanje. Kljub prepovedi vojske, ki civilistom ni dovolila pilotirati vojaških letal, je Kristina dobila priložnost, da je prvič sama poletela. Zgodilo se je 9. novembra 1932. Začetek tega prvega poleta je bil pravopresenečenje, saj njen mentor nepričakovano skočil iz letala in ji ukazal, naj nadaljuje in pokaže, kaj zna. Dogodek ji je ogrel srce, kot je sama rekla. Bila je presrečna!

Poprvem samostojnem letu je Kristina uspešno opravila teoretični izpit, nato pakljub težkim vremenskim

razmeram še praktičnega. V letalo je stopilav močnem vetru in hudem nallivu. Po letelu je naravnost med temne oblake. Sunki vetra so letalo zanašali, vendar ga je ohranilav ravnovesju, izvedla vse obrate in pristala na točno določenem mestu. Ob pristanku je zavaladaloveliko veselje in komisijaji je podelila odlično oceno. Tako je kot prva ženska našega območja leta 1934 uspešno opravila izpit in prejela diplomo. Za svoj podvig je dobila medaljo za hrabrost vojaškega ministristva, o njej pasopisali tudi v časopisih. O letalstvu in ženskah v njem pa je pisal tudi sama. V članku za časopis *Slovenec* je kritično pripomnila, daje letalstvo lahko tudi ženski poklic, in bila mnenja, da je treba stremeti k enakopravnosti v letalstvu in znanosti, če ne še kaj druge.

Žal pa Kristinina strast ni mogla postati tudi njen poklic. Ženske tega časa se namreč niso mogle poklicno ukvarjati s pilotiranjem. Če bi hotela še naprej leteti in slediti vzoru slavne pilotke Amelie Earhart, ki je kot prva ženska samostojno preletela Atlantik, bi potrebovala veliko finančno podporo pokroviteljev ali

države, zakar pani imela nikršnih možnosti. Leta 1936 se je preselila v Zagreb in se zaposlila kot telefonistkanaletališču, kjer je spoznala svoje gabolodčegamoža Draga Novakovića. Poporoki ni več veliko letela. Možni maral letenja in se je bal zanjo. Dokončno pa jo je ustavila vojna. Med vojno je Kristina pomagala v moževi trgovini, po vojni pa sta se preselila v Anglijo, kjer stapo dolgih letih garaskega dela s prihranki odprlapienzion. Kristina se je občasno vračala domov, a zgolj kot potnica na letalu. Kje so bili tisti časi, ko je prvič poletela nad domačo Stično, v nizkem letu zaokrožila nad vasjo in iz letala odvrpla pismo za domače, ljudje pa so hiteli iz hiš in ji mahali v pozdrav. Todavse do koncasvoje ga življenja je z žarom v očeh pripovedovala o letenju in vedoželjno spremljala novosti v stroki.

Kristina Gorišek Novaković je bila sposobna letalka, ki je po besedah enega njenih učiteljev letenja »prekosila svojemoški tovariš« , letelaje brezhibno in imela »aparata v popolni oblasti«. S svojimi letalskimi podvigi je dokazala, da ženske zmogajo leteti,

in s tem utrla pot poznejšim, danes tudi profesionalnim pilotkam.

Obleka v letalskem poklicu je izredno pomembna, saj je od nje lahko odvisno tudi tvoje življenje. Naša junakinja ni imela te sreče, da bi lahko nosila obleko svoje velikosti. Med poleti je nosila najmanjšo številko moških pilotskih oblek, saj ženskih ni bilo. Danes se seveda drugače, a kljub naglemu družbenemu in tehnološkemu napredku je položaj žensk v letalstvu še vedno slab. Veliko namo stanju na tem področju pove prigoda iz leta 2019, ko je bil predviden prvi vesoljski sprehod, ki naj bi ga opravile samo astronautke. Sprehod je bil odpovedan, saj na mednarodni vesoljski postaji niso imeli —into ni šala—oblek pravih velikosti za obe astronautki.

MAJA TAŠNER VATOVEC
Ilustracija ANDREJA PEKLAR